

Oportunitat d'or del periodisme científic

per PERE ESTUPINYÀ

Escriu aquestes paraules a començament de maig i no sé si quedaran desfasades quan MÈTODE es publiqui. Però faig via, perquè avui dia encara no he llegit una anàlisi de l'impacte de la COVID-19 en el periodisme científic. Potser perquè és aviat, o potser perquè els periodistes científics són dels pocs professionals que han vist augmentar dràsticament la seva càrrega de treball durant aquest malson i no estem ara com per a mirar-nos el melic. «Com vas?», preguntava per WhatsApp a un col·lega argentí que em responia: «Intentant capitalitzar la pandèmia». «Disculpa que no t'hagi respost, vaig de bòlit», em deia un altre, dies després d'enviar-li un correu. «Aquesta nit surto en la Sexta!», m'explicava un altre.

Però més enllà de l'obvi augment en la demanda d'informació científica respecte a la COVID-19, trobo que hi ha diverses reflexions que val la pena aplegar en un text, encara que ja les hàgim anat llançant per Twitter.

«Per primera vegada, en l'àmbit de la biomedicina estem narrant la ciència detalladament a mesura que s'està fent, no després de publicar-se»

Per a mi, una de les més transcendents és que, per primer cop, en l'àmbit de la biomedicina estem narrant la ciència detalladament a mesura que s'està fent, no després de publicar-se. Una cosa semblant vam veure amb la recerca del bosó de Higgs, amb la seqüenciació del genoma humà i amb algunes missions espacials. Però tanta atenció constant als diferents projectes és una cosa inaudita: estem pendents de les fases experimentals de diferents vacunes i del degoteig de descobriments sobre la fisiopatologia de la malaltia, així com de treballs prepublicats sobre si als contagiats els queda més o menys immunitat, si la nicotina pot protegir del virus perquè s'enganxa als mateixos receptors cel·lulars, o si els nens són molt o poc contagiosos. Per a alguns, tot això al començament era desconcertant, ja que la ciència sol presentar-se al públic quan ja està acabada, revisada i publicada, amb un grau d'incertesa molt menor. Aquest rigor és el que la fa tan de confiança. Però en una crisi com la que vivim no hi

ha temps a perdre i toca informar i prendre decisions sense el nivell de confiança que agrada als investigadors. Així és la vida.

Un element que ha generat bastant distorsió han estat els *preprints*: prepublicacions d'hipòtesis a partir de poques dades i sense que hagi acabat la fase experimental –ni haver superat la revisió d'experts–, però que serveixen per a compartir idees entre la comunitat científica i agilitar el procés. El motiu de l'embolic va ser que, especialment al començament, saltaven als mitjans com si fossin resultats demostrats i cadascú –Trump, per exemple– els interpretava a la seva conveniència. Algunes veus dins de la nostra professió defensaven no fer cas als *preprints* perquè no estaven revisats per experts, però jo discrepo d'aquesta posició. Penso que, considerant que l'auge de les prepublicacions científiques en biomedicina ha arribat per a quedar-se, el bon periodista científic no serà el caut que desatengui allò que no estigui revisat per experts sinó el que tingui les eines i l'instint per a separar el gra de la palla, contrastar-lo i presentar-lo en context.

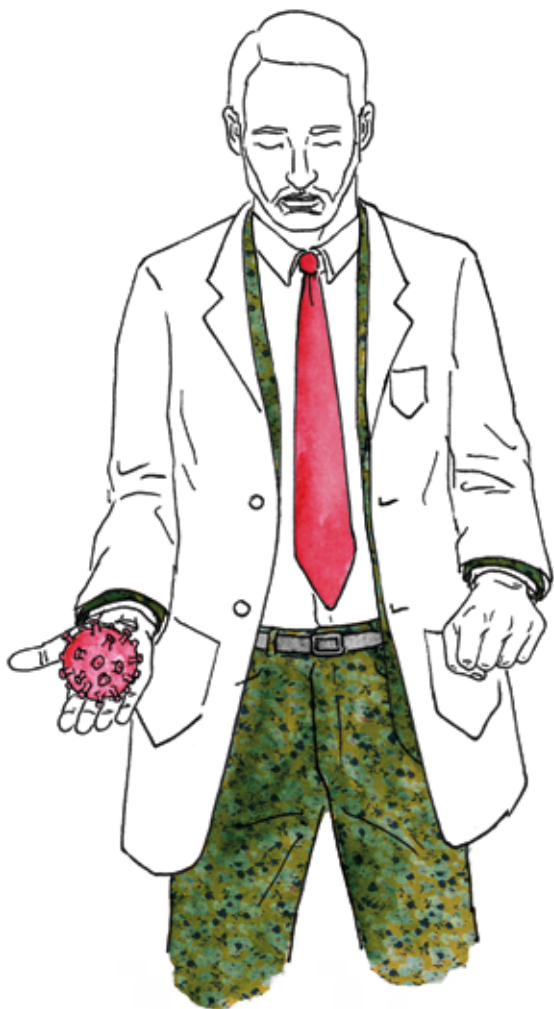
Fa molt temps que em queixo que els científics siguin tan zelosos amb els seus treballs i argumente que no parlar-ne fins que estan acabats fa la ciència més asèptica i impedeix que es puguin explicar històries amb una certa intriga. Per això, ara que la COVID-19 ha forçat aquesta obertura, beneeixo els *preprints* i poder parlar d'hipòtesis a més de resultats. I, sobretot, que puguem incloure-hi matisos de la recerca com ara si una vacuna està en fase 1 o fase 2 i que la gent els atengui perquè forma part d'una història que els interessa. Em sembla una oportunitat única.

Això representa un risc, òbviament, que és l'aparició d'informacions tergiversades o sense el mínim aval empíric exigible. Exigirà una major professionalitat per part nostra i de rebot per la de companys periodistes generalistes, que hauran d'aprendre també un mínim sobre el funcionament de la ciència. Però això és bo. Després hi ha el tema de les notícies falses, que també ens afecta directament. Sempre explico que, quan jo començava en això de la comunicació científica, abans que existissin les xarxes socials, la millor estratègia contra les faules o teories conspiratives era no fer-los cas i deixar que s'apaguessin soles. Però actualment qualsevol notícia falsa es pot viralitzar per plataformes com Facebook, WhatsApp o YouTube. Fins que aquestes no millorin els seus filtres, el periodisme científic ja no pot quedar-se'n al marge i limitar-se només

a informar sobre el que diu la ciència. Com ha quedat palès en la crisi de la COVID-19, ha d'actuar també com a fiscal de les notícies relacionades amb la ciència. Hi ha diversos periodistes científics que, per la seva excel·lent labor durant aquesta crisi, s'estan convertint en referències per a altres periodistes generalistes, i les seves veus estan influint en el flux de la informació de manera més profunda que no sembla. Jo no he estat dels més actius, però així i tot he notat aquest efecte.

Notareu que estic parlant de periodisme científic i no de divulgació ni de la labor dels investigadors en actiu. Tots dos surten reforçats d'aquesta crisi, sens dubte, però trobo que l'impuls més fort –encara que silencios–

ha estat l'experimentat pel periodisme. En divulgació, els comunicadors que han redirigit les seves temàtiques a la COVID-19 han guanyat atenció i nous seguidors, però la qualitat ha estat irregular i l'atenció pública a altres àrees de la ciència ha caigut en picat. Nosaltres no emetrem la temporada d'*El cazador de cerebros* en part perquè ens vam quedar a mitges d'enregistraments, però també perquè potser no era el moment de parlar de paleoantropologia. Al juny vaig publicar el llibre *A vivir la ciencia*, que us recomano perquè penso sincerament que està molt bé. Però em queda el dubte de saber si aquest racó d'interès cap a la ciència en la ment de cada persona està ja ple d'assumptes relacionats amb la COVID-19.



Il·lustració:
MOISÉS MAHIQUES

«Ara que la COVID-19 ha forçat aquesta obertura, beneixo els preprints, i poder parlar d'hipòtesis a més de resultats»

«El bon periodista científic no serà el caut que desatengui el que no estigui revisat per experts, sinó el que aconsegueixi separar el gra de la palla»

Sobre els investigadors, certament les seves veus s'han fet molt més presents, però, la veritat, no sé quina imatge en quedarà després de la crisi. Existeix el risc que algunes àrees de la ciència es considerin menys importants i es desatenguin, o que aparegui cert escepticisme sobre que siguin «els grans herois del segle XXI» i «la clau per a afrontar els grans problemes de la humanitat», en el sentit que, malgrat tanta biotecnologia i tanta intel·ligència artificial, en els primers mesos la resposta només va ser confinament massiu i aigua i sabó. Tot dependrà del resultat. La ciència sens dubte també es veurà afectada (en general per a bé, però no en tot) per la pandèmia.

El que sí que és clar és que la paraula *ciència* mai havia estat tan present en els mitjans de comunicació com durant la pandèmia de COVID-19 i, si durant els pròxims mesos continua sent així, és molt probable que alguna cosa en quedi fins i tot quan desaparegui el coronavirus. Quedaran altres temes mèdics que explotar, altres reptes a afrontar des de la perspectiva científicotecnològica, altres històries en les quals involucrar-se, i una comunitat de periodistes científics ben posicionats perquè les seves veus i textos tinguin més repercussió de la que tenien en l'era BC (*before COVID*). N'haurem d'extreure moltes, de lliçons, però una sens dubte n'és que explicar la ciència en procés genera molt més interès que explicar-la ja acabada. ☺

PERE ESTUPINYÀ. Escriptor i divulgador científic, Madrid. Presentador d'*El cazador de cerebros* (La 2).